

Rethinking Home - Indonesië in perspectief

Door Saskia Monshouwer

De expositie *Rethinking Home* in Nieuw Dakota in Amsterdam is er één waar je met spanning op wacht. Niet in het minst vanwege de nationaal en internationaal bekende kunstenaars die samen worden gebracht: Aan Nederlandse zijde zijn dit Jennifer Tee, Tiong Ang, Naro Snackey, Kevin van Braak en Kaleb de Groot & Iben Trino-Molenkamp, kunstenaars die allemaal interessante projecten doen waarin zij geschiedenis en politiek integreren. Van de andere kant van de Oceaan, uit Indonesië en Australië, komen Ade Darmawan, Agung Kurniawan, Prilla Tania, Tintin Wulia en FX Harsono. Namen die hier misschien niet meteen een bel doen rinkelen, maar het werk van deze kunstenaars is veel op internationale forums te zien. Daarnaast waren Ade Darmawan en Agung Kurniawan bij Sonsbeek 2016 betrokken. Ade Darmawan omdat hij deel uit maakt van het kunstenaarscollectief Ruangrupa dat voor de samenstelling tekende, Agung Kurniawan als deelnemend kunstenaar. Hij organiseerde onder andere de optocht waarmee de naoorlogse politionele acties van Nederland in Indonesië werd herdacht.

Rethinking Home brengt de kunstenaars bij elkaar vanwege een uitdagende en ambitieuze doelstelling: De curatoren Agung Hujatnikajennong en Christine van den Bergh willen een volgende stap maken in de artistieke omgang met de Indonesische geschiedenis en Identiteit. Het gaat daarom, ondanks de rol van Nederland, niet alleen over koloniale verhoudingen, herinneren en herdenken. Het gaat over Indonesië - Nederland nu. Indonesië vierde vorig jaar haar zeventig jarige onafhankelijkheid wat aanleiding gaf om haar geschiedenis opnieuw in te lezen. Vervolgens zetten kunstenaars uit Nederland en Indonesië die geschiedenis in om mensen bewust te maken en te verbinden. Persoonlijke en collectieve geschiedenissen spelen in vrijwel alle werken een rol.

Opening Rethinking Home
11 september, 2016
Foto: Eric de Vries

*Kaleb de Groot & Iben Trino-Molenkamp
'Counter Memory 010', 2016
Foto: Eric de Vries*

De geschiedenissen variëren van het verhaal van de Chinese minderheid in Indonesië door FX Harsono tot de ontwikkeling van het roerige Sultanaat Atjeh en de gelijknamige oorlog (1873-1914). Over dat deel van de geschiedenis produceerden Kaleb de Groot & Iben Trino-Molenkamp een werk waarmee zij de Nederlandse zelfgenoegzaamheid wilden doorbreken. Zij bezochten Atjeh om er aan de bevolking te vragen wat zij zich van de periode Van Heutsz - de gouverneur-generaal die meerdere militaire missies leidde - konden herinneren. De woede was nog groot. In onder andere Couterie en Kampong Likat vroegen zij vervolgens aan de bevolking hoe hun ideale monument voor de Atjeh-oorlog eruit zou zien en wat zij van de Nederlanders bij een onthulling ervan verwachtten. De scheve opengewerkte houten kolom in de expositie verwijst naar deze verhalen. Op de plaat die eraan bevestigd is, wordt de film geprojecteerd die de kunstenaars van hun gesprekken maakten.

*FX Harsono
'Gazing at the identity', 2016
Foto: Gert Jan van Rooij*

FX Harsono, begon met de Chinese minderheid, toont o.a. het werk 'Gazing at the Identity': een rij foto's van Chinese Indonesiërs uit een koloniaal archief dat hij recent verwierf. De performance 'Records of the Journey' sluit op dit werk aan. Hij kopieerde en printte 200 exemplaren van het formulier dat de Nederlandse Administratie vanaf circa 1930 gebruikte om Chinese arbeiders die naar Indonesië kwamen in te schrijven. Aan het publiek werd gevraagd dit zelfde te doen, een assistent gaf met een stempel toestemming om het land in te komen of niet.

*Naro Snackey
'Concrete Syncretism' installation, 2016
Foto: Gert Jan van Rooij*

De kunstenaars die voor Rethinking Home geselecteerd waren, werden in staat gesteld om over en weer naar Nederland en Indonesië te gaan en ter plekke onderzoek te doen. Harsono gebruikte zijn reis om in Nederland te spreken met een historicus die alles weet over de koloniale archieven. Daarnaast wisselden zij in paren informatie uit. Harsono, een van de oudste deelnemende kunstenaars, kon het uitstekend vinden met Naro Snackey een van de jongere. Zij werkt evenals

Harsono met beelden uit Indische archieven. Zij gebruikt de foto's in expressieve collages waarin zij romantische clichés, herinneringen en alledaagse gebeurtenissen koppelt. Voor Rethinking HOME filmde zij een complex voorouder ritueel bij de Tana Toraya van Zuid- Sulawesi die een religie aanhangen waarin animistische elementen met christelijk-protestantse elementen versmelten. Zodoende ontstaat een relatie met haar eigen werk. De film is te zien in een ronde spiegel in een hoek van de installatie.

Jennifer Tee
Tampan Ship of Souls, 2016
tulip petals collage

Zo komt met iedere productie een ander aspect van de geschiedenis van Indonesië boven water. Jennifer Tee toont nieuw werk dat zij ontwikkelde in het kader van een opdracht voor de Noord-Zuidlijn. 'Tampan Ship of Souls' en 'Tampan Tree of Life' zijn twee mozaïeken op papier die volledig uit tulpenbladen zijn samengesteld. In het werk verbindt zij een bijzonder stuk Indonesisch cultuuroed met de geschiedenis van haar Nederlandse familie, die ook een deel van de Nederlandse geschiedenis is. Haar familie handelde namelijk in tulpen. Tee zocht de mooiste soorten en kleuren uit voor haar tere beeld naar het voorbeeld van Tampan, religieuze doeken van Zuid Sumatra met sterke symbolische tendensen: een schip dat boven- en onderwereld met elkaar verbindt zodat de mensen met hun voorouders in contact kunnen treden; de levensboom.

Prilla Tania
'Oost-Indisch Kookboek #1 & #2'
video, 05'54", 2016
Foto: Gert Jan van Rooij

Prilla Tania verdiepte zich in de klassieke machtsverhouding tussen Mevrouw en kokkie als zij een scene uit het 'Oost-Indisch Kookboek' naspeelt en herhaalt. Het werk is confronterend en laat zien hoe gevoelig de verhouding tussen twee culturen kan zijn, als het woord boterham op onbehouwen wijze iets heel anders wordt.

Tiong Ang
'The Year of living Dangerously', 2016
Foto: Gert Jan van Rooij

Tiong Ang nam de beladen geschiedenis van de anticommunistische zuiveringen in 1965/66 als uitgangspunt. Hij doet dit aan de hand van de Hollywoodfilm 'The Year of living Dangerously', de gebeurtenis die zijn ouders naar Nederland voerde. Voor zijn installatie en performance neemt hij de rol van Linda Hunt als uitgangspunt. Deze Amerikaanse actrice speelt in de film de Chinese fotograaf Billy Kwan. Of populaire films meehelpten aan een beter historische besef is niet helemaal duidelijk. De producties bevatten wel veel informatie over interculturele clichés. Het deconstrueren en opnieuw opvoeren ervan biedt ruimte om over de geschiedenis en interculturele relaties na te denken. Het is niet de eerste keer dat Tiong Ang een speelfilm als uitgangspunt neemt. Tijdens de expositie 'Suspended Histories' in 2014 in Museum Van Loon gebruikte hij beelden uit de film 'Max Havelaar'. Met daarbij de stem van een ouder geworden Paul Faber, die opnieuw de beroemde 'rede tot de hoofden van Lebak' voorleest. Zijn installatie bestaat uit kolommen voorzien van het wit en rood van de Indonesische vlag. Tijdens zijn performance wordt de kleine Billy Kwan opnieuw op de schouders genomen.

*Agung Kurniawan
'Memorabilia', 2016*

Foto: Gert Jan van Rooij

Ook Agung Kurniawan laat tijdens de opening een performance zien. Een man en een vrouw dragen een Islamitische sluijer met daarop verschillende metalen speldjes die militairen en militaristische personen verbeelden. Het is een van de weinige openlijke referenties naar de Islamitische achtergrond van veel Indonesiërs. Atjeh was een sultanaat en dus Islamitisch, dat heeft indruk gemaakt op Kurniawan. De 'Memorabilia' voeren dan ook terug naar een boek over Atjeh dat hij in Bronbeek vond.

Hoewel zowel in Nederland gevestigde kunstenaars als in Indonesië gevestigde kunstenaars politieke en activistische uitgangspunten kiezen - Kevin van Braak koos vanwege de rol van zijn grootvader in de politieke acties voor twee prachtige batiks op zijde - lijkt het activisme van de Indonesische kunstenaars een grotere urgentie te hebben dan dat van de aan Nederland verbonden kunstenaars. 'Een sta in de weg' luidt de titel van het werk van Van Braak. Het is wrang vanwege het contrast tussen de pracht van de fijne, arbeidsintensieve batiks en de wreedheid van de foto's van oorlogssituaties en slachtingen van het Nederlandse leger. Maar het zijn Ade Darmawan en Agung Kurniawan die Biënnale na Biënnale bezoeken en met lezingen door de wereld toeren. Het werk dat Ade Darmawan op de expositie laat zien is compact. Hij toont een vitrinekast vol bricolages, toeristenversies van oud VOC-porselein beplakt met stukken fabrieksmatig geproduceerd Delfts blauw en andere ceramische rommelmarktvondsten. De combinatie maakt de postkoloniale verhoudingen in één oogopslag duidelijk.

*Ade Darmawan
'Wij houden ervan om in stille ingetogenheid
rustig onze gang te gaan', 2016
Foto: Gert Jan van Rooij*

Tintin Wulia

'40.000 Homes and a Sense of Security', 2016

Foto: Gert Jan van Rooij

Uiteindelijk komt het streven van het project het meest direct naar voren in de productie van Tintin Wulia. Als ik tijdens de opbouw van de expositie rondloop, legt zij met een klein team de laatste hand aan haar tijdrovende project. Het thematiseert 'verbinding'. Samen met Tiong Ang en andere medewerkers verzond zij honderden zwartgemaakte, gratis ansichtkaarten naar zichzelf. De zwarte laag was bedoeld om de vingerafdrukken zichtbaar te maken van de mensen die de kaart onderweg hanteren. Zo concretiseren de beduimelde kaarten het bestaan van de mensen die bij het verwerken ervan betrokken zijn, of het nu de onderbetaalde medewerkers zijn van Post-NL - het eerste geprivatiseerde postbedrijf in de wereld - of degenen die de kaart adresseerden en verzonden. Het zwart aan de voorkant van de kaart is daarnaast een referentie aan de vroege fotografie en opent de deur naar de geschiedenis. Foto's van verre landen werden aanvankelijk als ansichten over de hele wereld verspreid, zodat ze verbonden zijn met de koloniale en postkoloniale geschiedenis, met vriendschappen, familie, economie en cultuur.

En dat is de crux van Rethinking HOME: Verbinding. Van het verleden met het heden, van Nederland met Indonesië, van mensen daar en mensen hier. Zeventig jaar onafhankelijkheid heeft de relatie Indonesië-Nederland veranderd. Nederland is niet de enige of belangrijkste factor in de geschiedenis van Indonesië, het is één van de vele. De hernieuwde contacten brengen een nieuwe toekomst in zicht.

Rethinking Home

kunstenaars: Ade Darmawan-Jennifer Tee
Agung Kurniawan-Kaleb de Groot & Iben Trino-Molenkamp
FX Harsono-Naro Snackey
Prilla Tania- Kevin van Braak
Tintin Wulia-Tiong Ang
Curatoren: Agung Hujatnikajennong / Christine van den Bergh
Organisatie: Manifestatie Koneksi-Connectie, Ingrid Oud/ Marga Bosch

KO
NEK
SI-
CONNECTIE
2016